

Klaudia Grabowska

Centrum Cyfrowe

OTWARTE ZASOBY EDUKACYJNE W KONTEKŚCIE PRACY BIBLIOTEKI SZKOLNEJ

Biblioteka jako centrum kompetencji w zakresie edukacji medialnej

Biblioteka to centrum kompetencji w zakresie wyszukiwania i krytycznej analizy informacji i pozostaje nim także w nowej rzeczywistości technologicznej, choć znacząco rozszerzają się ramy, w których przychodzi jej pełnić tę rolę.

Wobec pojawienia się nowych kanałów przekazywania i gromadzenia informacji, biblioteka staje się także miejscem, w którym można uzupełnić umiejętność posługiwania się katalogami bibliotecznymi, nawigowania między półkami i regałami z książkami sprawnością korzystania z wyszukiwarek i poruszania się w repozytoriach i bibliotekach cyfrowych. Biblioteka staje się więc centrum nowych kompetencji edukacji medialnej: wyszukiwania zasobów i ich oceną nie tylko merytoryczną, ale i prawną. Poprawne określenie, jakimi prawami objęte są różne utwory i jak można je wykorzystać, to kolejna niezwykle ważna w dzisiejszym świecie cyfrowym umiejętność, w której wykształceniu nieocenioną pomocą mogą być bibliotekarki i bibliotekarze.

Więcej o roli biblioteki w edukacji medialnej: *Scenariusze przyszłości bibliotek*, Edwin Bendyk, Alek Tarkowski

http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/SCENARIUSZE_PRZYSZLOSCI_BIBLIOTEK_w_ww.pdf

Prawo autorskie a potrzeby nowoczesnej edukacji

Obowiązujące prawo autorskie nie jest dostosowane do nowej rzeczywistości, szczególnie zaś do potrzeb nowoczesnej edukacji. W konsekwencji jego regulacje skutecznie ograniczają korzyści, jakie niesie dla edukacji upowszechnienie Internetu. Wyzwaniem dla edukacji jest więc nie tylko wychodzenie poza dotychczasowe ramy w zakresie narzędzi, którymi się posługuje, ale i odnalezienie drogi prawnej, która umożliwi pełne wykorzystanie potencjału wynikającego z rozwoju technologicznego.

Potencjał ten to nie tylko znacznie ułatwiony dostęp do wiedzy, ale również łatwość wchodzenia w interakcje, możliwość wspólnego uczenia się nie tylko w grupie szkolnej, tworzenie nowych materiałów edukacyjnych i wymienianie się nimi.

W sposób naturalny działania te wiążą się z wyjściem poza obszar szkolny i zaistnienie w realnym środowisku sieciowym z możliwościami wykorzystywania blogów uczniowskich, tworzenia stron www, wymiany w sieci filmów, prezentacji. W obowiązujących ramach prawnych takie wykroczenie poza teren szkoły oznacza jednak zrzeczenie się bezpiecznej ochrony: zapewnionego prawnie nauczycielom i uczniom dozwolonego użytku publicznego.

System edukacji dopiero zaczyna mierzyć się z tym problemem. W krajach Unii Europejskiej dyskutuje się o potrzebie uspoźnienia zakresu dozwolonego użytku, również po to, by nauczyciele i uczniowie realizujący międzynarodowe projekty i wymiany nie musieli każdorazowo negocjować tego, co i jak będzie mogło być opublikowane zgodnie z prawem obowiązującym w danym kraju. Wobec nikłej szansy przeprowadzenia w szybkim czasie reformy prawa autorskiego, która odpowiedziałaby na potrzeby nowoczesnej edukacji, najlepszą odpowiedzią na zarysowany powyżej problem są otwarte zasoby edukacyjne (OZE).

Więcej o prawie autorskim w zakresie dotyczącym oświaty i bibliotek w dwóch publikacjach:

Analiza prawna przepisów prawa autorskiego dotyczących bibliotek. Krzysztof Siewicz
<http://ngoteka.pl/handle/item/207>

Analiza prawna przepisów prawa autorskiego dotyczących oświaty. Krzysztof Siewicz
<http://ngoteka.pl/handle/item/208>

OTWARTE ZASOBY EDUKACYJNE I WOLNE LICENCJE CREATIVE COMMONS

Otwarte zasoby edukacyjne to materiały publicznie dostępne w Internecie, opublikowane z prawem do dalszego wykorzystania: swobodnego kopiowania, przetwarzania i udostępniania. Do określenia szczegółowych zasad wykorzystania otwartych zasobów edukacyjnych stosuje się najczęściej wolne licencje Creative Commons.

Licencje Creative Commons są narzędziem prawnym stworzonym z myślą o środowisku internetowym. Ułatwiają dzielenie się twórczością, zastępując zasadę „copyright – wszystkie prawa zastrzeżone” zasadą „copyleft – pewne prawa zastrzeżone”. Publikując swój utwór – scenariusz lekcji, podręcznik czy zdjęcie – autor sam określa warunki, jakich spełnienia oczekuje od użytkowników w zamian za możliwość korzystania z utworu.

Korzystając z licencji, twórca zawsze zachowuje prawa autorskie, a jednocześnie umożliwia innym kopiowanie i rozpowszechnianie utworu. OZE posługują się dwiema licencjami, określanymi jako wolne licencje i dającymi największą swobodę ponownego wykorzystania: CC BY i CC BY-SA (wszystkich licencji CC jest sześć, ale jako że nie są narzędziami stosowanymi dla OZE, nie będziemy się nimi w tym tekście zajmować).

Uznanie autorstwa (BY): wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne, pod warunkiem że zostanie przywołane nazwisko autora pierwowzoru. Poszanowanie praw autorskich osobistych w warunku BY jest podstawą wszystkich licencji CC.

Działanie licencji CC BY jest zaprezentowane za pomocą komiksu:

Uznanie autorstwa 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa. Jest to licencja gwarantująca najszerze swobody licencjobiorcy. <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>

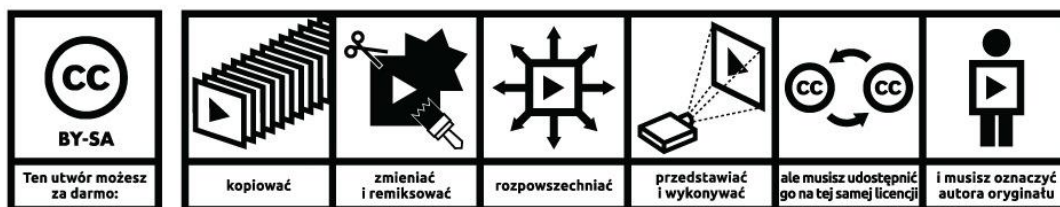
Licencja CC BY jest wykorzystywana np. w e-podręcznikach programu Cyfrowa Szkoła.

Druga z wolnych licencji Creative Commons - licencja CC BY-SA wprowadza dodatkowy wymóg: „na tych samych warunkach”.

Na tych samych warunkach (SA): wolno rozprowadzać utwory zależne jedynie na licencji identycznej do tej, na jakiej udostępniono utwór oryginalny.

Dodanie tego warunku powoduje, że np. autor tłumaczenia utworu dostępnego na licencji CC BY-SA będzie zobowiązany do udostępnienia swojego tłumaczenia również na licencji CC BY-SA.

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja. Jest to licencja używana przez Wikipedię i jej siostrzane projekty.
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/>

Działanie licencji CC BY-SA:

Licencją CC BY-SA posługuje się Wikipedia i projekty jej pokrewne.

Ważne dla otwartej edukacji są również zasoby dziedzictwa kulturowego znajdujące się w domenie publicznej: takie, do których wygasły autorskie prawa majątkowe (standardowo po 70 latach od śmierci autora). Domena publiczna to bardzo bogaty zbiór, niezwykle przydatny przy tworzeniu własnych zasobów edukacyjnych. Materiały z domeny publicznej można wykorzystywać, przytaczając autorstwo dzieła. Najbogatszym takim polskim zbiorem jest zasób Biblioteki Narodowej udostępniony w przyjazny sposób w serwisie polona.pl.

Znajdując materiały w sieci, należy zidentyfikować, na jakich warunkach dostępny jest dany utwór, a wykorzystując go we własnych pracach, spełnić te warunki. Najważniejsze jest zawsze podawanie informacji o autorze oraz o licencji, na jakiej dostępny jest utwór pierwotny. Jeśli początkowo wydaje się to trudne lub uciążliwe, warto przypomnieć sobie, że alternatywą jest naruszenie czyichś praw autorskich, co może doprowadzić do poważnych problemów. Umiejętność rozpoznawania oznaczeń licencji i dotrzymywania warunków, jakie stawiają, jest też świetnym przyczynkiem do nauki prawa autorskiego oraz uczy podstaw praw osobistych, co jest korzystne również dla – tak ważnej w szkole – odpowiedniej nauki cytowania.

Więcej o OZE:

Mapa Otwartych Zasobów Edukacyjnych, Karolina Grodecka, Kamil Śliwowski
<http://ngoteka.pl/handle/item/168>

Przewodnik po Otwartych Zasobach Edukacyjnych, Karolina Grodecka, Kamil Śliwowski
http://koed.org.pl/wp-content/uploads/2012/03/OZE_przewodnik_v4.pdf

Na stronie Otwarta Wiedza <http://otwartawiedza.pl/listy/otwarte-zasoby-edukacyjne/>

Więcej o licencjach Creative Commons <http://creativecommons.pl>

Otwarte zasoby w sieci. Jak je znaleźć?

Wyszukiwanie otwartych zasobów wśród zasobów zamkniętych to jedna z cenniejszych umiejętności, jakimi mogą się dzielić bibliotekarze.

Otwartych zasobów w sieci jest o wiele więcej, niż tylko te najlepiej znane nauczycielom: Wikimedia Commons czy wolnelektury.pl. Do OZE można dotrzeć za pomocą katalogów takich jak otwartzasoby.pl lub za pomocą wyszukiwarki Creative Commons dostępnej na stronie <http://search.creativecommons.org/>. Jest również sporo serwisów umożliwiających znalezienie spośród wszystkich zasobów tych, które otwarte: Flickr, Vimeo czy YouTube oferują taką opcję wyszukiwania zaawansowanego.

Widoczny dla narzędzi informatycznych podział materiałów na otwarte i zamknięte możliwy jest dzięki poprawnemu oznaczeniu zasobów i użytych licencji. Licencje Creative Commons mają wbudowane metadane, dzięki którym są widoczne dla wyszukiwarek, umożliwiając im filtrowanie wyników właśnie według licencji. Najprostszym sposobem na znalezienie prac dostępnych do darmowego użytku i rozpowszechnia jest więc skorzystanie z wyszukiwarek, np. Google lub Yahoo Search. W tym celu należy wybrać opcję wyszukiwania zaawansowanego, która umożliwia filtrowanie według statusu prawnego wyników ([wyszukiwanie zaawansowane w Google](#)).

Również Flickr, największy serwis fotograficzny na świecie, udostępnia obecnie ponad 100 milionów zdjęć na licencjach Creative Commons. Aby odnaleźć te zdjęcia, należy przejść do wyszukiwania zaawansowanego i zaznaczyć odpowiednie licencje ([wyszukiwanie zaawansowane w serwisie Flickr](#)).

Wymienione wyżej wyszukiwarki dają dostęp do zasobów na całym świecie, w różnych językach. Prawidłowo oznakowane licencje powinny zawsze odsyłać do podsumowania licencji takiego jak to: <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>. To informacja, która potwierdzi, czy znaleziony zasób można wykorzystać w wybranym celu. Tekst licencji CC jest również zawsze dostępny w języku polskim.

Otwarte zasoby w sieci to nie tylko ich wyszukiwanie, lecz także ich tworzenie i publikowanie. To kolejne zadania, w których wsparciem może być szkolna biblioteka. Choć nie były one przedmiotem wystąpienia, wszystkie zawarte w nim informacje posłużą również i przy takich działaniach.

Więcej o licencjach, otwartych zasobach edukacyjnych, podstawach prawa autorskiego można znaleźć w materiałach dostępnych na <http://prawo.otwartawiedza.pl/licencje/>.

